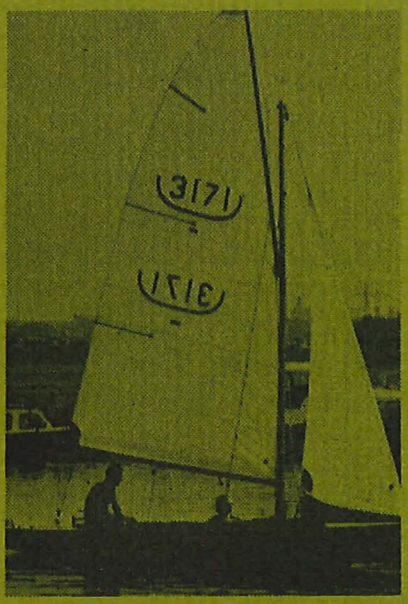
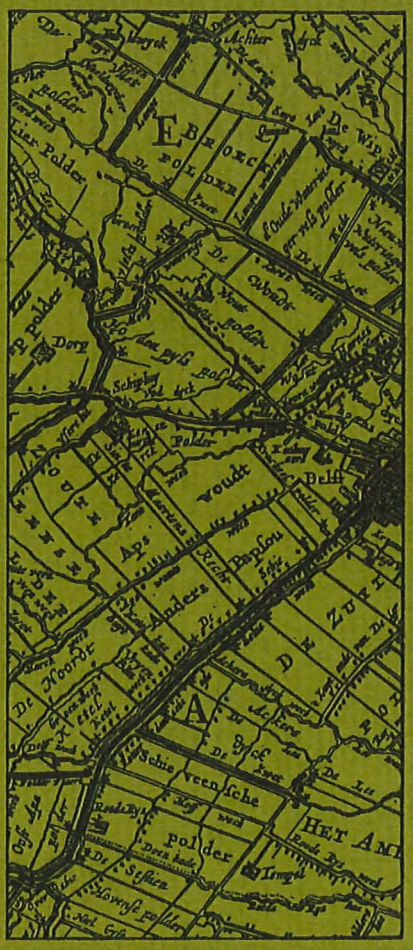
Bezoekerscentrum Midden-Delfland

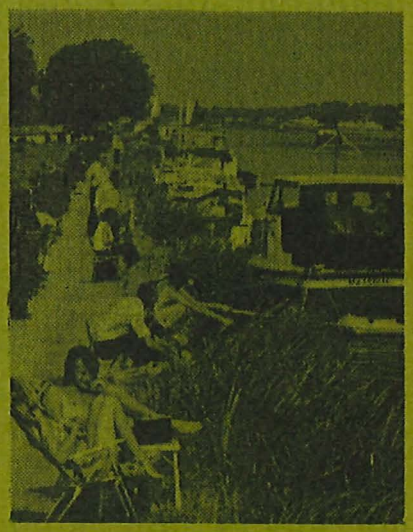
van initiatief naar realisatie

Bezoekerscentrum Midden-Delfland

van initiatief naar realisatie

Stichting Bezoekerscentrum Midden-Delfland
Vlaardingen, najaar 1979

1. Inleiding

Initiatief

Het is alweer twee jaar geleden dat het initiatief werd genomen tot het stichten van een Bezoekerscentrum in Midden-Delfland.
Initiatiefnemer was de Lionsclub Vlaardingen. In samenwerking met o.a. de Samenwerkende Milieuwerkgroepen Midden-Delfland verscheen begin 1977 een korte nota om in ruime kring bekendheid te geven aan dit initiatief. De reacties waren onverdeeld gunstig, alleen werd er van diverse zijden op aangedrongen om met een en ander te wachten totdat de herinrichting (reconstructie) van Midden-Delfland een aanvang zou hebben genomen en de Reconstructiecommissie Midden-Delfland zou zijn geïnstalleerd.

Ontwikkelingen

Inmiddels is er veel gebeurd in Midden-Delfland. In maart 1977 werd de Midden-Delfland Vereniging opgericht in het verlengde van een toen net afgesloten inspraakprocedure. Het lag voor de hand dat ook de Midden-Delfland Vereniging geïnteresseerd zou zijn in een bezoekerscentrum in het gebied. De nieuwe samenwerking tussen deze vereniging en de Stichting Bezoekerscentrum Midden-Delfland i.o. resulteerde al snel in de gezamenlijke uitgave van een tweemaandelijks periodiek, de Midden-Delfkrant, dat inmiddels aan de vierde jaargang toe is.

Op 26 juni 1978 vergaderde de Reconstructiecommissie Midden-Delfland voor de eerste maal. Zij zal in de komende jaren plannen gaan ontwikkelen voor de herinrichting van het gebied ten behoeve van zowel de landbouw, de recreatie als het natuurbeheer en de landschapsbouw. De instelling van een Recreatieschap Midden-Delfland, onder wiens leiding de plannen uitgevoerd en beheerd gaan worden, is op handen. Voorbereidingen daartoe vonden plaats binnen de Stichting Onderzoek Midden-Delfland.

De behoefte aan voorlichting over het gebied en over de veranderingen die daar gaan plaatsvinden doet zich steeds sterker gevoelen. Het lijkt dan ook nu het juiste moment om een volgende stap te zetten op weg naar realisatie van een bezoekerscentrum.

Het is van belang voor Midden-Delfland en zijn bezoekers dat een bezoekerscentrum tot stand komt vóórdat de herinrichting heeft plaatsgevonden.
Juist nu, in de voorbereidende fase en in de fase van de planvorming is voorlichting aan de bevolking van het grootste belang, met name voorlichting over het

gebied, over de reconstructie en over de inspraakmogelijkheden daarbij.

De zojuist opgerichte Stichting Bezoekerscentrum Midden-Delfland heeft inmiddels de in de initiatiefnota geschetste plannen uitgewerkt en geconcretiseerd. Daarvan is deze nota de weerslag.

Verantwoording

Voor de totstandkoming van deze nota en om een goed overzicht te krijgen van wat er in Nederland op het gebied van bezoekerscentra voorhanden is, werden door leden van de Lionsclub Vlaardingen bezoeken gebracht aan een 12-tal bezoekerscentra.
Aan de hand van een gestructureerde vragenlijst is op deze wijze een flink aantal gegevens verkregen. Deze konden slechts voor een gedeelte in deze nota verwerkt worden. Zij zullen nog van pas komen bij latere stadia van de realisatie van een bezoekerscentrum in Midden-Delfland.
Naast deze bezoeken is een literatuurstudie gedaan waarbij met name de volgende publikaties gebruikt zijn bij de samenstelling van deze nota:

Chr. Maas Geesteranus,
Het gebruik van enkele milieugerichte bezoekerscentra in Nederland, Landbouw Hogeschool Wageningen, vakgroep Voorlichtingskunde, 1973

Drs. A.P. Spruijt en drs. H.A.A.J. Jacobs,
Bezoekerscentra De Weerribben en Het Zandenbos en hun publiek, Staatsbosbeheer, afdeling Recreatie-onderzoek, Sociologisch instituut van de Rijksuniversiteit Utrecht, 1978

Midden-Delfland
najaar 1979

2. Inhoud

1. Inleiding		2
2. Inhoud		4
3. Samenvatting		5
4. Midden-Delfland	4.1 Het gebied	6
	4.2 Reconstructie	7
5. Bezoekerscentrum	5.1 Belangstelling wekken	8
	5.2 Voorlichting	9
	5.3 Natuur- en milieu-educatie	10
	5.4 Onderwijs	10
	5.5 Natuur- en milieu-interpretatie	12
	5.6 Recreatie	12
	5.7 Ontmoetingsplaats	12
6. De bezoekers		15
7. Locatie		18
8. Accommodatie	8.1 Het gebouw	19
	8.2 De ruimten	20
	8.3 Omgeving, voorzieningen	20
	8.4 Andere voorzieningen	21
9. De expositie	9.1 Inrichting	23
	9.2 Expositie	23
10. Beleid		25
11. Beheer	11.1 Beheersvorm	27
	11.2 Beheerder	28
	11.3 Overig personeel	30
	11.4 Openstellingsbeleid	30
12. Exploitatie	12.1 Begroting	31
	12.2 Subidiëring	32
13. Conclusies		33
14. Literatuur		34
Bijlage 1	Interpretatie	35
Bijlage 2	Ruimten	37
Bijlage 3	Presentatie	40
Bijlage 4	Aspecten	44
Colofon		47

3. Samenvatting

Waarom

In deze nota wordt een nieuwe stap gezet op weg naar realisatie van een bezoekerscentrum in Midden-Delfland. De ligging van het nog open en groene gebied temidden van de steden, en de relatieve ongereptheid van het polderlandschap geven op zich Midden-Delfland al een zekere waarde. Ook de aanwezige biologische waarden zijn aanzienlijk. Voor dit gebied wordt een z.g. reconstructie voorbereid, een herinrichting waarbij zowel aan natuur en landschap, de landbouw, als de recreatie de nodige ontwikkelingskansen zullen worden geboden.
Voorlichting aan (toekomstige) bezoekers over die reconstructie en over het gebied is zeer wenselijk. Een bezoekerscentrum kan hierbij een belangrijke rol vervullen voor wat betreft die voorlichting, de natuur en milieu-educatie en -interpretatie (speciaal ook voor het onderwijs) en als ontmoetingsplaats voor allen die Midden-Delfland ter harte gaat.

Waar

De ligging van Midden-Delfland temidden van een overwegend verstedelijkte omgeving doet verwachten dat de bezoekersaantallen hoog zullen zijn met een gunstige spreiding over de week en over het jaar.
Een bezoekerscentrum kan een goede nieuwe bestemming vormen voor een (door de reconstructie) vrijkomende boerderij. De ligging zal aan zekere eisen moeten voldoen o.a. voor wat betreft de bereikbaarheid.

Hoe

Voor wat de expositie aangaat wordt gestreefd naar een rijke afwisseling van onderwerpen die betrekking hebben op het gebied, wat daar gebeurt en wat de bezoeker daar kan zien en ervaren om zijn interesse voor en betrokkenheid bij het gebied te vergroten.
In het centrum kunnen verder tal van activiteiten plaatsvinden: tentoonstellingen, lezingen, begeleiding van scholieren, enz. De beheerder zal een centrale plaats innemen met organisatorische en coördinerende taken, naast die van een persoonlijke voorlichting en stimulering van de bezoekers.
Als beheersvorm is gekozen voor een stichting die er naar streeft om van diverse (overheids)instanties subsidie te ontvangen om een en ander te realiseren.

Wij nodigen de betrokken overheidsinstanties uit om op korte termijn gezamenlijk een en ander nader te bespreken.

4. Midden-Delfland
4.1 Het gebied

Waarden

Midden-Delfland is het nog groene gebied tussen Delft, de Waterwegsteden en het kassengebied van het Westland. Het wordt weleens "de patio van de zuid-westelijke Randstad" genoemd. Het gebied is ongeveer 6.500 ha groot. Van vrijwel elke plek in het gebied zijn de flats van de omliggende steden te zien, vooral in de noord-zuid richting. Slechts in de oost-west richting is sprake van een "onbelemmerd" uitzicht.
Het contrast tussen het open weidegebied en de verstedelijking rondom is frappant en vormt een van de grootste waarden van het gebied.

Landbouw

Midden Delfland is primair een veeteeltgebied. Hoewel de "ontwikkeling" er niet aan is voorbijgegaan, bevinden zich er nog vele kleinere agrarische bedrijven met de traditionele groep-stal. Pas de laatste jaren is op enige schaal sprake van de bouw van ligboxenstallen. Hier en daar wordt tuinbouw-onder-glas bedreven.

Landschap

De verspreid liggende boerderijen met boerengerief bosjes en erfbeplanting bezorgen het overigens open landschap een zekere beslotenheid.
De vele smalle weggetjes zijn vaak al eeuwen oud en kronkelen zich door de laagliggende polders. Landelijke rust en stilte wordt hier sterk ervaren.

Het is een typisch slagenlandschap, reeds ontstaan bij de ontginning in de 12e - 14e eeuw. Na aanleg van een dijkenstelsel en het in gebruik nemen van windmolens (later van gemalen) is door inklinking van het veen het peil van de polders vaak meters lager geworden. Een overblijfsel van de oorspronkelijke toestand, met hooilanden op boezempeil, treffen we nog aan in de Vlietlanden die thans als natuurmonument worden beheerd. De boezemwateren met hun vaak mooi begroeide kaden vormen zeer aantrekkelijke elementen.

Recreatie

De vaarten en vlieten zijn 's zomers druk in gebruik voor de recreatievaart; te druk volgens velen. De jaagpaden langs de kaden en de smalle polderweggetjes vormen een uitstekende mogelijkheid voor recreatief fiets- en wandelverkeer.

Cultuur

De dorpskernen Maasland en Schipluiden zijn juweeltjes, maar ook de vele gehuchtjes, vaak niet meer dan concentraties van enige boerderijen, zijn bijzonder fraai. Vooral 't Woudt is uniek. Rondom 't Woudt treffen we een nog oudere verkavelingsvorm aan: de post-ro-

meinse blokverkaveling.
De verkaveling van het gehele gebied wordt dikwijls doorsneden door van oorsprong aanwezige oude kreken met een vaak grillig verloop. Nog oudere (verlande) kreken zijn nu nog in het landschap waar te nemen als verhoogd liggende kreekruggen, een gevolg van het minder inklinken van de zanderige/kleiïge kreekbedding en oeverwallen, dan van het veen rondom.

Natuur

Door cultuurmaatregelen en intensivering van de landbouw zijn veel natuurwaarden verloren gegaan. Toch treffen we vooral in de lage delen nog een interessante vegetatie aan. Het slootwater is nog redelijk schoon. Sloot- en slootkantvegetaties zijn nog gedifferentieerd. Ook diverse boezemlanden, dijkhellingen, boerengerief-bosjes en wegbermen vertonen een rijke plantengroei. De weidevogelstand is respectabel en ook is het gebied van belang als pleisterplaats voor wintervogels.

4.2 Reconstructie

Bufferzone

In de laatste decennia vonden grote stadsuitbreidingen plaats en met name Delft-zuid en Vlaardingen/Schiedam-noord dreigden aan elkaar te groeien. Er rest nog een strook van slechts 4 km tussen deze woongebieden. Het paste in het ruimtelijk beleid van de overheid om Midden-Delfland aan te wijzen als bufferzone.
Het gebruik en de inrichting van deze bufferzone is jarenlang onderwerp van studie geweest binnen de Stichting Onderzoek Midden-Delfland. Het bestaande ruimtelijke ordeningsinstrumentarium bleek niet toereikend om aan de toenmalige, ingrijpende plannen uitvoering te geven. Er werd een speciale wet gemaakt: de Reconstructiewet Midden-Delfland.

Reconstructiewet

Voordat deze wet in het Parlement werd aangenomen ging weer lange tijd voorbij; waarna bleek dat de inzichten over de inrichting van het landelijk gebied nogal waren gewijzigd. Binnen het kader van de reconstructiewet is het nu de taak van een reconstructiecommissie om nieuwe inrichtingsplannen te ontwikkelen. De oorspronkelijke doelstellingen blijven echter bestaan. Door een reconstructie wil men zowel de landbouw, de recreatie, als natuur en landschap een ruimtelijk sterke functie geven binnen het gebied opdat dichtslibbing ervan met stedelijke activiteiten wordt voorkomen.
Naar het zich thans laat aanzien zal met een en ander zeker 15 jaar gemoeid zijn.
De plannen die in de komende jaren gemaakt gaan worden zullen door het Recreatieschap Midden-Delfland worden uitgevoerd en beheerd.

5. Bezoekerscentrum
5.1 Belangstelling wekken

Kwaliteiten

Midden-Delfland bezit reeds een aantal kwaliteiten: het is een goed veeteeltgebied, er zijn recreatiemogelijkheden en er is een aantrekkelijk landschap met cultuurhistorische elementen en een grote dosis natuur.
Door de reconstructie van het gebied zal er enerzijds veel veranderen, anderzijds zal veel van het bestaande beter bewaard of beschermd kunnen worden. Naar het zich laat aanzien zullen gedeelten van het gebied beter geschikt gemaakt gaan worden voor de landbouwfunctie. Andere delen zullen ingericht worden als recreatiegebied, terwijl er ook delen zullen zijn waar de natuur een nieuwe kans krijgt.
Met name de recreatieve ontwikkeling van het gebied zal veel mensen aantrekken. Enerzijds zullen die worden opgevangen in zogenaamde intensieve recreatiegebieden, dicht bij de steden, anderzijds zullen er extra mogelijkheden worden geschapen om in de landbouw- en natuurgebieden te wandelen en fietsen.

Begrip

Het is een bekend verschijnsel dat een toenemende recreatieve druk op met name natuurgebieden vaak nadelige gevolgen heeft. Ook landbouw en recreatie zijn zaken die op het eerste gezicht niet goed samengaan.
Vaak zal er een grote mate van begrip gevraagd worden van de recreant. Kennis van een gebied en van de daarin aanwezige waarden en belangen kan hierbij een belangrijke rol spelen.
Voorlichting aan bezoekers van Midden-Delfland en ook aan de bewoners lijkt dan ook geboden. Voorlichting in allerlei vorm. Een van die vormen is een bezoekerscentrum.
We schreven het al in onze vorige nota:
"Een bezoekerscentrum is een ruimte, waarin door middel van onder andere exposities belangstelling wordt gewekt voor, en achtergrondinformatie wordt gegeven over de omgeving waarin de bezoeker op dat moment is, en waarbij de algemene natuur- en milieubehoudgedachte wordt verspreid. In het algemeen heeft een bezoekerscentrum als doel: stimulering van een ecologisch verantwoord (recreatie)gedrag en intensivering van de recreatiebeleving met betrekking tot het gebied dat het centrum bestrijkt".

Een bezoekerscentrum is een belangrijk instrument en Midden-Delfland is zeker de moeite waard.

5.2 Voorlichting

Sleutelfunctie

Voorlichting over al de aspecten van Midden-Delfland is van groot belang. In de eerste plaats om de bezoekers wegwijs te maken in het gebied. Daarnaast, en misschien vooral, om bij de bezoekers begrip te kweken voor het belang van instandhouding van de waarden van het gebied. Een bezoekerscentrum kan hierbij een sleutelfunctie vervullen.
In tegenstelling tot een natuurhistorisch museum informeert een bezoekerscentrum uitsluitend over onderwerpen die direct buiten waarneembaar zijn en bevat slechts voorbeelden van bepaalde zaken en geen collecties. In wisselexposities kan aangehaakt worden bij actuele situaties, bijvoorbeeld de seizoenen, de planontwikkeling, enz.

De informatie die in het bezoekerscentrum wordt gegeven is veelzijdig, zowel naar aard en inhoud als naar doel en doelgroep.

Wetenswaardigheden

Er zal feitelijke informatie geboden worden over wetenswaardigheden in het gebied: de natuur, recreatiemogelijkheden, de landbouw, de cultuurhistorie, geomorfologie, enz. waarbij de bezoeker - zowel de geïnteresseerde als de toevallige - zich kan oriënteren.

Ruimtelijke ordening

Ook zal ruime aandacht besteed worden aan de ruimtelijke ordening, de reconstructie van het gebied en alles wat daarmee te maken heeft. Zowel het beleid, de planvorming als de -uitvoering bij de herinrichting. De inspraakmogelijkheden voor de bevoling bij die reconstructie zullen moeten worden toegelicht, waarbij de betrokkenheid en deelname van de bewoners van het gebied en de omliggende steden zullen worden gestimuleerd.

Samenhang

Daarnaast zal een belangrijke plaats ingeruimd worden voor de educatie en interpretatie. De achtergrond en samenhang van wat in Midden-Delfland te zien en te beleven is zullen inzichtelijk gemaakt moeten worden, waarbij de relatie van de omgeving tot de mens en zijn verantwoordelijkheid ten opzichte van het leefmilieu voorop staan.

5.3 Natuur- en milieu-educatie

De betrokkenheid bij de milieuproblematiek kan gestimuleerd worden door contact met de natuur zelf.
Het bezoekerscentrum heeft als voordeel dat het in de natuur zelf ligt. Het vervult daar een soort "catalogus-functie". Het echte contact vindt buiten plaats, onder andere in het (recreatie)gebied, via georganiseerde wandelingen, natuurpaden en vanuit observatiebosjes.

5.4 Onderwijs

Midden-Delfland neemt in de planologie een aparte plaats in. Vanuit het beroepsonderwijs bestaat er een duidelijke belangstelling voor dit onderwerp. Het secretariaat van de Midden-Delfland Vereniging is de afgelopen jaren vele tientallen malen benaderd door studenten van beroepsopleidingen, universiteiten en hogescholen. Veelal werd gevraagd naar materiaal voor scripties. Met behulp van bibliotheek en archief van de vereniging kon meestal adequaat hulp geboden worden, maar wel improviserend.
Moeilijker was het te helpen bij vragen vanuit het middelbaar en lager onderwijs. Het aanwezige materiaal was veelal niet afgestemd op een jeugdig publiek.
Er waren vragen zowel over bijvoorbeeld literatuur ten behoeve van scripties en werkstukken als over bijvoorbeeld het uitzetten van een natuurpad.

Voor wat betreft de eerste groep (studenten) zou een bibliotheek en studieruimte in het bezoekerscentrum met adequate informatie al een hele steun betekenen.
Voor wat betreft de tweede groep (scholieren) ligt er duidelijk een terrein braak. Hier kan het bezoekerscentrum veel meer betekenen. Vooral wanneer er gestructureerde en gerichte informatie wordt geboden.

Er zijn in de relatie tot het onderwijs twee mogelijkheden
1.
Het bezoekerscentrum biedt min of meer vrijblijvend een aantal op het onderwijs gerichte expositie-onderdelen en programma's. Hierbij wordt aan onderwijzer of leraar overgelaten hoe een en ander in zijn onderwijsprogramma in te passen.
2. Het bezoekerscentrum streeft naar een programma-aanbod dat een geïntegreerd onderdeel vormt van de diverse onderwijsprogramma's. Zowel de biologie- als de geografievakken en ook de wereldoriëntatievakken

zouden in geïntegreerde Midden-Delfland-projecten een illustratief en concreet uitgangspunt dicht-bij-huis kunnen vinden.

Hierbij doet zich voorlopig het (externe) probleem voor dat deze geïntegreerde aanpak (ook voor het onderdeel Milieu-interpretatie) niet of nauwelijks wordt voorzien in de huidige onderwijsprogramma's. Geld en tijd ontbreken hiertoe vaak nog.
De geïntegreerde aanpak zal in goed overleg met het onderwijs ingevoerd kunnen worden, onder andere met de schoolbiologische diensten en met de Rijksinspectie voor het Onderwijs.
Het bezoekerscentrum zou dan in de toekomst kunnen uitgroeien tot een natuurstudiecentrum voor de omringende gemeenten, tot een opvangcentrum voor schoolwerkweken. Het project "School in Bos" zou een project "School in Landschap" kunnen worden waarbij schoolkinderen een integrale benadering van diverse vakken in de praktijk kunnen beoefenen, zonder daarvoor lange afstanden naar een bosrijke omgeving te moeten afleggen. Het zal daarbij niet moeilijk zijn aansluiting te vinden bij het project Landschappenkaart van CRM.

Vanzelfsprekend moet ook binnen de expositie van het bezoekerscentrum gestreefd worden naar een optimale opvang van schoolklassen. Enkele concrete uitgangspunten in dit verband zijn:

-de objecten moeten gemakkelijk bereikbaar zijn voor kinderen. Diorama's, planten en opgezette en/of levende dieren moeten dicht genaderd kunnen worden;
-ook bij de teksten moet (hier en daar) rekening gehouden worden met het ontwikkelingsniveau van kinderen;
-een aparte kinderhoek is van belang waar kinderen kunnen knutselen, tekenen en in plaatjesboeken kunnen bladeren;
-er zou een kleine aparte kinderexpositie ingericht kunnen worden;
-groepen kinderen moeten begeleid worden;
-leswerkbladen, projectmappen en opdrachtbladen en ander voorlichtings- en werkmateriaal voor kinderen moeten zeker aanwezig zijn.

Juist in dit gedeelte van de zuidwestelijke randstad waarin Midden-Delfland vrijwel het enige stuk groen van enige omvang is, kan een bezoekerscentrum (én een natuurstudiecentrum) een uitermate belangrijke regionale functie hebben.

Door de grote hoeveelheid scholen rondom het gebied kan met bijzondere aandacht op efficiënte wijze aan natuur- en milieu-educatie worden gewerkt.
De behoefte aan specifieke voorzieningen op dit gebied, dicht bij huis (school) is ongetwijfeld aanwezig.

5.5 Natuur- en milieu-interpretatie

"Milieu-interpretatie is de kunst of methodiek van het verklaren van de relatie tussen de bezoeker en zijn omgeving, op een zodanige wijze dat deze zich bewust wordt van zijn plaats en zijn verantwoordelijkheid ten aanzien van het omringende milieu en behoefte krijgt om aan de bescherming of instandhouding daarvan bij te dragen" (Freeman Tilden).
Het antwoord geven op de vraag van de bezoeker "Wat heb ik daarmee te maken?"..., dat is interpreteren. Centraal staat de relatie tussen de bezoeker en zijn omgeving.

Het zal een uitermate moeilijke taak zijn een expositie op te zetten waarbij de relatie tussen de bezoeker en de omgeving als "rode draad" fungeert. Toch is het een logische en noodzakelijke stap in de trits kennis - betrokkenheid - overtuiging.
(zie verder bijlage 1.).

5.6 Recreatie

Naast stimulering van een ecologisch verantwoord gedrag heeft het bezoekerscentrum als doelstelling: intensivering van de recreatiebeleving van de recreant in het gebied dat het centrum bestrijkt. Het bezoekerscentrum dient ook als instrument voor de spreiding van de recreatiedruk.
Wel dient de gedachte voorop te staan dat de recreant/bezoeker niet komt om beleerd te worden. Hij komt omdat hij daar zin in heeft, vrijblijvend, zodat hij misschien niet eens bevattelijk is voor allerlei problematiek. Dit neemt niet weg dat ernaar gestreefd wordt een volledige vrijblijvendheid op te heffen.

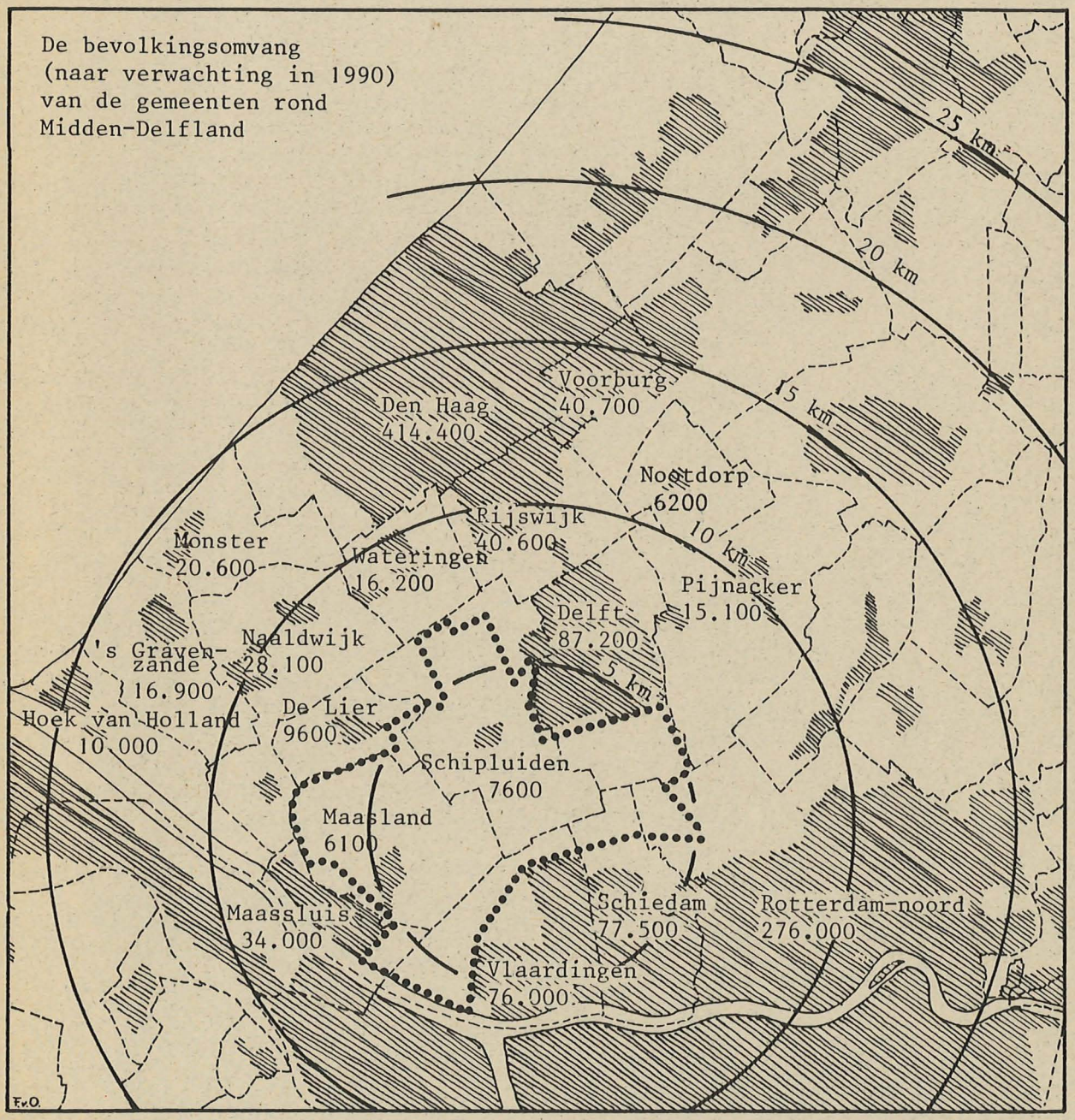
5.7 Ontmoetingsplaats

Wij zien het bezoekerscentrum in Midden-Delfland ook als een ontmoetingsplaats voor een ieder die geïnteresseerd is in het gebied en/of betrokken bij de ontwikkelingen die daar (gaan) plaatsvinden.
Het is met name de Midden-Delfland Vereniging die deze

mensen wil samenbrengen. Deze vereniging ziet in het bezoekerscentrum een belangrijk middel om de discussie tussen de diverse groepen belanghebbenden en belangstellenden te bevorderen. Het bezoekerscentrum zal een ontmoetingsplaats vormen. Zowel georganiseerd - in de vorm van discussiebijeenkomsten en lezingenavonden - als ongeorganiseerd: de toevallige gesprekken tussen de bezoekers.
Ook kan het bezoekerscentrum een centrale plaats innemen in de ontmoeting tussen diverse regionale en plaatselijke groeperingen. Te denken valt bijvoorbeeld aan de Samenwerkende Milieuwerkgroepen, de landbouworganisaties, watersportverenigingen, historische verenigingen en -werkgroepen. Ook bijvoorbeeld coördinatie van het vrijwillig landschapsonderhoud (wilgenknotten) in het gebied kan vanuit het bezoekerscentrum plaatsvinden.
Deze groeperingen zouden met name gebruik kunnen maken van de vergaderfaciliteiten, de bibliotheek en het archief.
Ook hier staat een duidelijke regionale functie centraal. Tussen vele van de hierboven genoemde groeperingen bestaan reeds regionale contacten die juist dikwijls op Midden-Delfland gericht zijn. De laatste jaren is een duidelijke tendens waar te nemen naar meer onderling contact, met name ook tussen verschillend gerichte belangengroeperingen (boeren, milieumensen, recreanten). De behoefte aan een centrale plaats voor deze contacten is evident. Een bezoekerscentrum kan hier stimulerend werken.

Een meervoudige functie van het bezoekerscentrum ligt voor de hand, waarbij een doelmatige besteding van de beschikbare middelen een positief neveneffect is.

De bevolkingsomvang
(naar verwachting in 1990)
van de gemeenten rond
Midden-Delfland
25 km
20 km
15 km
10 km
5 km
Voorburg
40.700
Den Haag
414.400
Noordorp
6200
Rijswijk
40.600
Monster
20.600
Wateringen
16.200
Pijnacker
15.100
Delft
87.200
Naaldwijk
28.100
's Graven-
zande
16.900
De Lier
9600
Hoek van Holland
10.000
Schipluiden
7600
Maasland
6100
Maassluis
34.000
Schiedam
77.500
Rotterdam-noord
276.000
Vlaardingen
76.000
F.v.O.

6. De bezoekers

Waar vandaan

Wie zullen de bezoekers zijn van het bezoekerscentrum? Het is moeilijk daar concreet iets over te zeggen. In eerste instantie zullen het dezelfde mensen zijn die nu al (per fiets) Midden-Delfland intrekken om daar van natuur en landschap, stilte en rust te genieten. Wanneer er in Midden-Delfland in het kader van de reconstructie meer recreatievoorzieningen zijn aangelegd, zal het aantal bezoekers van het gebied aanzienlijk kunnen toenemen, maar zich ook naar aard en samenstelling wijzigen.
De verwachting lijkt gerechtvaardigd dat deze bezoekers voornamelijk afkomstig zullen zijn uit het gebied zelf en de omringende steden, dit in tegenstelling tot veel andere bezoekerscentra waar vaak 50% van de bezoekers van verder dan 15 km komt.
Op bijgaand kaartje wordt een globaal beeld gegeven van de aantallen bewoners van de omliggende gemeenten.

Hoeveel

Om het aantal bezoekers aan het bezoekerscentrum te kunnen bepalen moeten we te rade gaan bij andere bezoekerscentra in het land. In de meeste centra treedt een grote fluctuatie op in bezoekersaantallen, afhankelijk van het weer, de tijd van het jaar en de dagen in de week (op zondagen veel, door de week weinig, behalve in de vakantieperiodes). De aantallen variëren van enkele tientallen tot ruim 1000 per dag.
De meeste andere centra in Nederland zijn gesitueerd nabij een natuurgebied of -terrein. In Midden-Delfland is de situatie toch wel geheel verschillend. Het gebied ligt "onder de rook" van de omringende stedelijke bebouwing en het is niet gelegen in een typisch vakantiegebied. Daarom zullen in Midden-Delfland de bezoekersaantallen vermoedelijk vrij hoog zijn in vergelijking tot andere centra. Het bezoek zal tamelijk gelijkmatig verspreid over het jaar plaatsvinden.

Ook door de week zullen de bezoekersaantallen aanzienlijk kunnen zijn wanneer als doelgroep ook duidelijk wordt gekozen voor (groepen) scholieren.
Een voorzichtige schatting levert een totaal aantal bezoekers per jaar op van 35.000 à 70.000.

Als vergelijking kan misschien dienen het feit dat bijvoorbeeld de kinderboerderijen in Vlaardingen-Holy en in Delft per jaar ongeveer 100.000 bezoekers trekken, terwijl de bezoekerscentra in het land tussen 20.000 en 70.000 bezoekers per jaar trekken.

In recente berekeningen gaat CRM (Consulentschap voor de Openluchtrecreatie in Zuid-Holland) er van uit dat Midden-Delfland (in 1990) op een normdag (dat is die dag waarop de benodigde recreatieve ruimten en voorzieningen worden afgestemd) ongeveer 43.000 recreanten zal trekken.
Voor deze recreanten zullen vooral in het oostelijk gedeelte van Midden-Delfland en in het Lickebaertsgebied recreatieve voorzieningen worden ingericht.

Verwachting

Uit onderzoekingen bij andere bezoekerscentra is gebleken dat de bezoekers wel degelijk een zekere verwachting hebben van wat hen in het centrum te wachten staat:
-zij willen meer te weten komen over de planten- en dierenwereld van het gebied;
-zij verwachten meer te weten te komen wat er in het gebied allemaal te zien is, opdat zij nog beter in staat zijn van de natuur te genieten.

Onduidelijk is wat de bezoekers in het bezoekerscentrum verwachten aan te treffen. Vooral mensen die nooit eerder een bezoekerscentrum bezocht hebben zullen hier geen duidelijk beeld van hebben.
Frappant was uit bovengenoemd onderzoek te concluderen dat de bezoekers veelal langer in het centrum verbleven dan zij van plan waren (15 min. à 1 uur)

Opleidingsniveau

Uit diverse studies is gebleken dat de gemiddelde openluchtrecreant (en dat is de bezoeker van een bezoekerscentrum) een hogere opleiding heeft dan de gemiddelde Nederlander. Toch moet er terdege rekening mee gehouden worden dat 60 - 70% van de bezoekers een opleidingsniveau heeft lager dan middelbaar onderwijs.

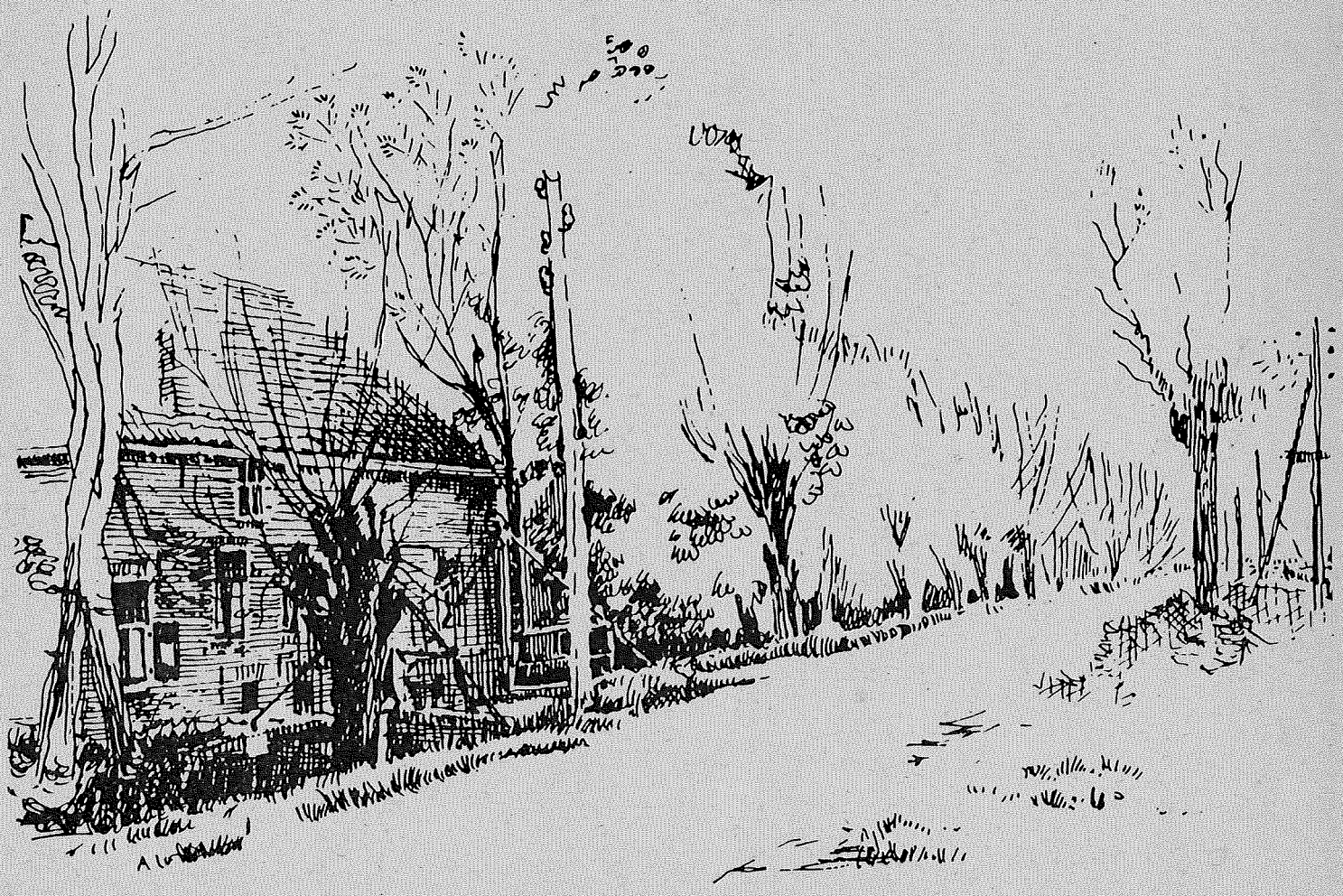
Samenstelling bezoekersgroep

Dikwijls is het bezoek aan het bezoekerscentrum een groepsgebeuren of vaker nog een gezinsgebeuren, waarbij de groepsgrootte op ongeveer 4 à 5 personen zal liggen. De samenstelling van de gezinsgroep zal voor het grootste deel bestaan uit volwassenen met kinderen in de leeftijdsgroep van 10 - 15 jaar.
Door de ligging van Midden-Delfland nabij de steden met veel scholen wordt een aanzienlijk aantal grotere groepen (20 à 30 personen) verwacht. De accommodatie moet hierop berekend zijn.
Wanneer wordt besloten over te gaan tot geïntegreerde onderwijs-projecten zal daarvoor aparte, extra accommodatie noodzakelijk zijn. Er zal een zogenaamd "dagcentrum voor het onderwijs" ingericht dienen te worden.

Middelen van vervoer

In andere bezoekerscentra in Nederland komt verreweg het grootste aantal bezoekers per auto (75 à 85%). In Midden-Delfland moet rekening gehouden worden met eenzelfde beeld, hoewel wij een groter percentage fietsers verwachten dan de ongeveer 10% in andere centra. Hierbij zijn de ligging ten opzichte van de omliggende steden en ook de (toekomstige) inrichting en aard van het gebied bepalende factoren.

Wellicht is het mogelijk om middels voorlichting het komen per fiets te stimuleren en het komen per auto af te remmen. Een flinke parkeergelegenheid, eventueel ook voor bussen zal echter onontbeerlijk zijn.

7. Locatie

Goed bereikbaar

Het bezoekerscentrum Midden-Delfland richt zich op een hele regio. Er moet dan ook naar worden gestreefd dat minstens de bewoners van die regio (Midden-Delfland en de omliggende steden) tot een bezoek aan het centrum in staat gesteld worden. Een juiste situering van het bezoekerscentrum is dan ook erg belangrijk.
"Centraal in het gebied" stelden wij in de vorige nota. Die uitspraak is vaak verkeerd verstaan want er werd niet bedoeld "midden in het gebied". Bedoeld werd wel: "goed bereikbaar vanuit het gebied en de omliggende steden".

Aan toegangsweg

Gezien de uitgestrektheid van het gebied en de ligging van de steden daaromheen is een optimale plaatskeuze geen eenvoudige zaak.
Wil het bezoekerscentrum aan één van de sub-doelstellingen: "betere geleiding van het (recreatieve) bezoek aan het gebied" voldoen, dan lijkt het dienstig er naar te streven dat het bezoek aan het centrum plaatsvindt vóórdat een bezoek aan het gebied wordt gebracht. Situering aan de rand van het gebied, aan of nabij een hoofdtoegangsweg is dan ook gewenst, maar voor welke toegangsweg moet worden gekozen?

Per openbaar vervoer

Hoewel er in Midden-Delfland een tendens bestaat om zoveel mogelijk het gemotoriseerde (recreatieve) verkeer van de landbouwwegen te weren, is het gezien de totale oppervlakte van Midden-Delfland toch noodzakelijk dat het bezoekerscentrum voor gemotoriseerd verkeer en zo mogelijk per openbaar vervoer bereikbaar is.

Oostelijk gedeelte

Het ziet er naar uit, hoewel definitieve uitspraken hierover ontbreken, dat het oostelijk gedeelte van Midden-Delfland (ten oosten van de Vlaardingervaart) het accent krijgt voor wat betreft de publieks-opvang. Daar zullen waarschijnlijk de meeste recreatieve voorzieningen worden getroffen en zal ook een accent komen te liggen op ontwikkeling van natuur en landschap, mede gezien de daar reeds aanwezige waarden.

Alles bijeen lijkt een vestigingsplaats vlak ten noorden van Vlaardingen/Schiedam optimaal ook gezien de bereikbaarheid vanuit de Rotterdamse regio. Als goede tweede komt de omgeving van Schipluiden in aanmerking, waarbij moet worden opgemerkt dat dan vrijwel steeds een tocht door het gebied noodzakelijk is om het centrum te bereiken.
Een keuze zal gemaakt moeten worden op vooral praktische gronden waarbij gelet dient te worden op de toekomstige inrichting en zonering van het gebied.

8. Accommodatie
8.1 Het gebouw

Nieuw of oud

Na de plaatskeuze (en ook samenhangend daarmee) is de keuze van een onderkomen van groot belang. In principe zijn hierbij twee mogelijkheden: nieuwbouw of gebruik maken van een reeds aanwezig gebouw. Bij dat laatste wordt vooral gedacht aan een boerderij of gedeelte daarvan. Nieuwbouw heeft als voordeel dat men minder afhankelijk is van het aanbod en dat de indeling naar eigen keuze gemaakt kan worden.
Hoewel het uit financiële overwegingen waarschijnlijk niet eens zoveel zal uitmaken, valt de keuze tussen deze twee mogelijkheden voor ons in principe toch voor de tweede mogelijkheid:
-door zelf-doen is er waarschijnlijk bij de verbouwing van een bestaand pand meer te besparen op de stichtingskosten dan bij nieuwbouw;
-de mogelijkheid om op deze wijze de landbouw directer te betrekken bij het bezoekerscentrum-gebeuren onder andere door gedeelten van de boerderij zoveel mogelijk intact te laten.

Door de reconstructie van Midden-Delfland ligt het voor de hand dat een aantal boerderijen aan de agrarische bestemming zullen worden onttrokken. Een bezoekerscentrum komt ons voor als een uitermate passende vervangende-bestemming voor zo'n vrijkomend bedrijfsgebouw.

Wanneer we even verder filosoferen over de mogelijkheden van zo'n oude boerderij, willen we wijzen op enige expositie-onderdelen die op deze wijze zo authentiek mogelijk kunnen worden gerealiseerd, bijvoorbeeld een kaaskelder, een stal(gedeelte) met levende have, kippen, duiven, een boomgaard, een groentetuin, gereedschappen en werktuigen.

Beschikbaarheid

De keuze van een definitieve vestigingsplaats voor het Bezoekerscentrum Midden-Delfland hangt vooral af van de te kiezen locatie en van de mogelijkheden tot het beschikbaar zijn of komen van een passende accommodatie. Het zal met name de Reconstructiecommissie Midden-Delfland zijn die hier een uiteindelijke toewijzing zal kunnen doen. Zij bepaalt de bestemmingen van terreinen en daarop aanwezige bedrijfsgebouwen en boerderijen die (eventueel) door de Stichting Beheer Landbouwgronden zijn of worden aangekocht.

8.2 De ruimten

Overzicht

In bijlage 2 wordt uitgebreid ingegaan op de ruimten die voor de diverse onderdelen van het bezoekerscentrum nodig zijn. Hier wordt volstaan met een kort overzicht.

1.
Expositieruimte (250 m^2) waarvan 1/3 voor wisselexposities en 2/3 voor een meer permanente expositie. In de expositieruimte moet tevens plaats zijn voor een informatiebalie, lees- en werkhoek, boekenstand, enz.

2.
Zaaltje voor inleidingen en dia/filmpresentaties speciaal bedoeld voor de ontvangst van groepen. De capaciteit zal 30 - 50 stoelen moeten bedragen (40 m^2).

3.
Studieruimte/bibliotheek speciaal bedoeld voor de opvang van individuele scholieren, studenten en andere geïnteresseerden die dieper willen ingaan op bepaalde onderwerpen (25 m^2). Tevens vergaderruimte.

4.
Dienstruimten: kantoor (10 m^2), werkplaatsje, studio, keukentje, sanitaire voorziening en opslagruimte.

8.3 Omgeving, voorzieningen

Voordat we verder ingaan op de expositie en de inrichting van het centrum, eerst wat over de noodzakelijke voorzieningen in de directe omgeving.

Parkeergelegenheid

Eerder kwam reeds ter sprake dat een parkeerterrein onontbeerlijk is. Hoe groot dit moet zijn is moeilijk te bepalen. Als vast terrein zou een oppervlakte van 1000 m^2 (= 40 auto's) onder normale omstandigheden voldoende moeten zijn. Op hoogtijdagen zal dit waarschijnlijk te weinig blijken. Daarom zal rekening gehouden moeten worden met ongeveer 1.000 m^2 semi-permanent parkeergrasland. Hieraan mag als eis gesteld worden dat het redelijk droog is. Overigens zal ook het vaste terrein eenvoudig moeten zijn, met een landelijk karakter en omgeven door struikgewas om de aanblik van al dat blik te verzachten.

Fietsenstalling

Een stallingsmogelijkheid voor 50 fietsen zal eveneens nodig zijn.

8.4 Andere voorzieningen

Natuurpad

Voor wat betreft de overige voorzieningen rond het bezoekerscentrum wordt allereerst gedacht aan een zogenaamd natuurpad. Dit is een gemarkeerde wandelroute in de omgeving van het bezoekerscentrum waarlangs de wandelaar met behulp van schriftelijke informatie (bijvoorbeeld bordjes langs de route) van nabij kennismaakt met de natuur en het landschap. Gewezen kan worden op het voorkomen van verschillende planten- en diersoorten (in de diverse seizoenen), levensgemeenschappen (weiland, hooiland, dijkbegroeiing, slootkantvegetatie, waterplanten, geriefbosjes), de verkaveling, oude kreekresten, geomorfologische verschijnselen (kreekruggen), enz.
Zo mogelijk kan ook gewezen worden op verschillende boerderijtypen (traditioneel en modern) en cultuurhistorische elementen.
Hierbij zal aandacht moeten worden besteed aan met name de invloed van de mens op natuur en landschap en ook op de onderlinge relaties tussen planten, mensen en dieren.

Boerenbedrijf

Interessant zal het zijn om van nabij een in werking zijnd boerenbedrijf te kunnen bekijken. Hiervoor zijn allerlei vormen te bedenken vanaf kinderboerderij tot een agrarisch voorbeeld-bedrijf. Een combinatie met het bezoekerscentrum is hierbij niet direct noodzakelijk. Toch wordt er sterk gedacht aan enige levende have rond het bezoekerscentrum. Een en ander is natuurlijk sterk afhankelijk van de mogelijkheden van het beheer.
Een verwijzing naar niet in het centrum onder te brengen zaken is zeker noodzakelijk, te denken valt aan een kaasmakerij, een instructief glastuinbouwbedrijf, enz.

"Graslandreservaat"

Ook afhankelijk van de mogelijkheden, maar in ieder geval in de nabijheid van het bezoekerscentrum, zou een perceel grasland met houtkade of boerengeriefbosjes en omliggende sloten omgetoverd moeten worden tot een soort "grasland-reservaatje" waar getracht zal worden om door beheer en aanplant een groot aantal plantensoorten bijeen te brengen die in een normaal weiland niet of bijna niet meer voorkomen. Een door historisch beheer in stand te houden biotoop.

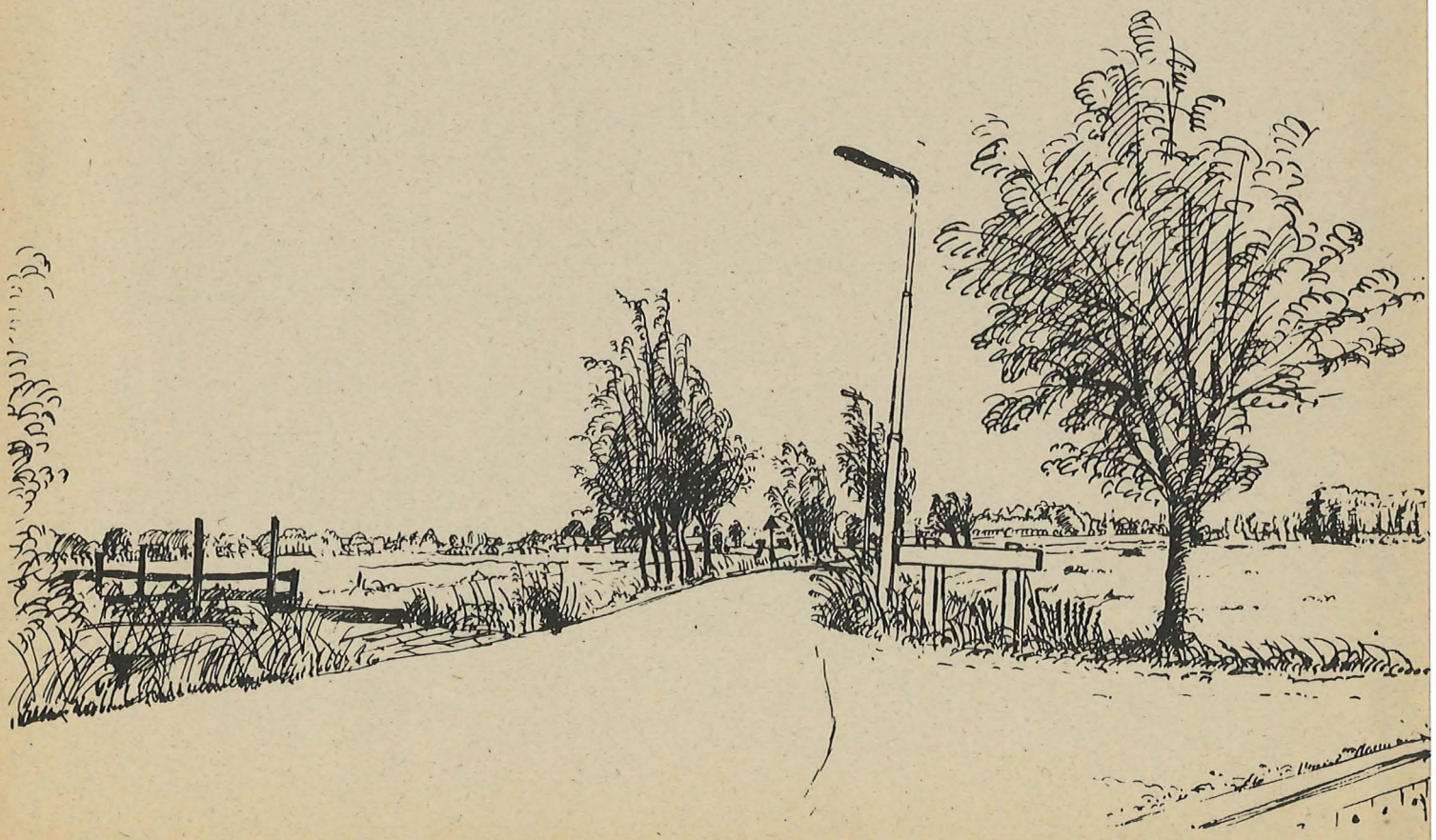
Tuinbouw

De tuinbouw is ook voor Midden-Delfland van belang. Aandacht hiervoor in het bezoekerscentrum zal zeker op z'n plaats zijn. Eenvoudig te realiseren is een instructieve groentetuin met eventueel een kruidenhoek.

Steunpunten

Ook verder buiten het bezoekerscentrum kan de bezoeker van Midden-Delfland geattendeerd worden op landschappelijke, cultuurhistorische, natuurhistorische of recreatieve attracties in het gebied. Na een inventarisatie kan besloten worden om een en ander ter plekke van informatieve op- of bijschriften te voorzien.

Het bezoekerscentrum kan een of meer hulpvoorzieningen elders in het gebied inrichten om de bezoeker die niet in het bezoekerscentrum komt aldaar te informeren. Deze voorziening kan de vorm hebben van een informatiebord of van een onbemande kleine expositie.

9. De expositie

9.1 Inrichting

Functioneel

De inrichting van de expositiezaal als geheel moet enerzijds zijn aangepast aan de wensen, verwachting en belangstelling van de bezoekers, anderzijds zal rekening moeten worden gehouden met de opnamecapaciteit, doorstroming, looprichting, enz. Zo zal bijvoorbeeld een geleding van de ruimte de opname-capaciteit vergroten.

Sfeervol

Een bezoekerscentrum stelt duidelijk andere eisen dan een museum. De sfeer zal intiemer zijn. De keuze van wandafwerking, plafond en dergelijke zal gericht zijn op het streven naar een zekere gezelligheid. Eenvoud en rust van het geëxposeerde zal kunnen bestaan naast een tikje nostalgie en landelijkheid. Achtergrondgeluiden zoals bijvoorbeeld vogelgeluid of geluiden van de boerderij kunnen bijzonder sfeerbepalend zijn.

Flexibel

Een van de hoofdkenmerken van de inrichting zal flexibiliteit zijn. Het is van belang dat een bezoekerscentrum inspeelt op de actuele situatie, zodat bijvoorbeeld regelmatig een andere expositie kan worden samengesteld. Een en ander stelt duidelijke eisen ten aanzien van inrichting en keuze van bijvoorbeeld expositiehulpmiddelen.

9.2 Expositie

"Impact"

De manier waarop de onderwerpen geëxposeerd worden is vaak nog belangrijker dan de onderwerpen zelf. Uit de reclamewereld en uit de landbouw zijn er voorbeelden te over. De neiging kan gemakkelijk ontstaan om de expositie te mooi te maken door bijvoorbeeld veel technische apparatuur te gebruiken en door meer informatie te geven dan noodzakelijk is. Wanneer het bezoekerscentrum een "te mooie expositie" toont, bestaat het gevaar dat de bezoeker alleen maar komt om de expositie te bekijken, waarmee dan aan het doel "als voorbode dienen voor een bezoek aan het gebied" voorbij geschoten wordt.
Natuurlijk worden er wel hoge eisen aan de expositie gesteld. Het gaat tenslotte om de "impact" op het publiek. Een professionele aanpak zal onontbeerlijk zijn.

Presentatie

In bijlage 3 wordt nader ingegaan op de presentatietechniek en op de eigenschappen die de presentatie moet bezitten.

Tevens wordt kort ingegaan op een aantal hulpmiddelen die ten dienste staan van de presentatie.

Onderwerpen

In bijlage 4 wordt een overzicht gegeven van aspecten die aanknopingspunt kunnen zijn voor te exposeren onderwerpen en objecten, en van de manieren waarop dit kan gebeuren.

10. Beleid

Samenvattend ontwikkelen zich uit het voorgaande enige hoofdlijnen:

Informatie, voorlichting en educatie

Het bezoekerscentrum Midden-Delfland kan primair als een middel gezien worden tot het op een zo aantrekkelijk mogelijke manier optimale informatie verschaffen over het gebied. Daarnaast moet aandacht besteed worden aan natuur-, milieu- en recreatie-educatie. Een accent dus op informatie en voorlichting naast een accent op de "opvoeding" van het publiek.
In de tijd gezien moet het beleid erop gericht zijn om allereerst het primaire doel (informatie en voorlichting) te optimaliseren, waarna, al naar de behoefte van het publiek en de wensen vanuit bijvoorbeeld het onderwijs, het tweede accent wordt uitgewerkt. Het kan zelfs zo zijn dat op den duur het tweede accent gaat prevaleren.

Het specifieke van het gebied

Zowel bij de informatie en voorlichting als bij de educatie zal uitgegaan worden van het specifieke dat Midden-Delfland zelf te bieden heeft. Het zal studie en onderzoek vergen om het effect van de presentatie te optimaliseren. Experimenten hierbij dienen niet uit de weg gegaan te worden.
Wel dient steeds op de achtergrond te staan wat de bezoeker met de geboden informatie kan doen, met andere woorden of de betrokkenheid bij Midden-Delfland en het natuur- en milieubesef in het algemeen zal toenemen. Een belangrijke beleidstaak.

Alle aspecten

Midden-Delfland is een gebied met vele kanten.
Zowel in de permanente als in de wisselexposities zal aan zoveel mogelijk aspecten aandacht worden besteed. Hierbij is het van belang om de onderlinge structurele samenhangen aan te geven.
Om dit te bewerkstelligen zal een duidelijke planmatige opzet nodig zijn, een "rode draad".
Te weinig is nog bekend hoe dit concreet gestalte gegeven moet worden opdat deze samenhang voor het publiek duidelijk wordt. Het beleid dient er dan ook op gericht te zijn dat een voortdurend proces van optimalisering mogelijk is.

De menselijke invloed

Midden-Delfland is een waardevol cultuurlandschap. Het is door mensenhanden gevormd en het is de invloed van menselijke activiteit die nu en in de toekomst voor een groot deel aard en karakter van het gebied bepalen. Hoe deze invloed van de mens op de omgeving

plaatsvindt is een belangrijk item. Het zoeken naar mogelijkheden en middelen om dit zo sterk mogelijk onder de aandacht van het publiek te brengen zal een belangrijke opgave zijn.

Stap voor stap

De opgave die het bezoekerscentrum zich stelt is niet van de ene dag op de andere te verwezenlijken. Steeds zal moeten worden bezien wanneer en hoe de expositie geoptimaliseerd kan worden en welke aanvullende activiteiten de meervoudige functie van het centrum het best tot zijn recht doen komen.
Er zal een dynamisch beleid gevoerd moeten worden.

11. Beheer
11.1 Beheersvorm

Stichting

Als beheersvorm is gekozen voor de stichtingsvorm onder de naam "Stichting Bezoekerscentrum Midden-Delfland".
Lang is overwogen om het beheer van het bezoekerscentrum onder te brengen bij de Midden-Delfland Vereniging, hetgeen voor de hand zou hebben gelegen gezien de doelstellingen van die vereniging. Toch is gekozen voor een zelfstandige stichting vooral om met een eigen bestuur de aandacht ten volle op het centrum te kunnen richten.

Bestuur

In de statuten wordt bepaald dat het stichtingsbestuur uit 4 - 9 leden dient te bestaan. Hiervan worden twee leden aangewezen door de Midden-Delfland Vereniging en één door de Lionsclub Vlaardingen. Deze en ook de overige bestuursleden zullen zoveel mogelijk worden gekozen om hun betrokkenheid bij Midden-Delfland, hun specifieke kennis of hun inbrengmogelijkheid bij het algehele beheer van het centrum.
Het bestuur heeft als belangrijkste taak het beleid te formuleren en gestalte te geven. De hoofdlijnen hiervan zijn in het vorige hoofdstuk geschetst. Het bestuur zal moeten activeren en controleren. Het zal aanzetten moeten doen voor nieuwe ontwikkelingen.

Samenwerking

Het geheel van bezoekerscentra in Nederland verkeert nog min of meer in een experimenteel stadium. Van belang is dat er van elkaar geleerd wordt. Goede contacten met andere instanties en instellingen die bezoekerscentra beheren is daartoe zeer belangrijk. Met name wordt hier gedacht aan actieve contacten met het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk waar vooral de laatste jaren activiteiten op het gebied van bezoekerscentra plaatsvinden. Ten tweede aan het Instituut van Natuurbeschermingseducatie waar al jaren ontwikkelingen worden geactiveerd op het gebied van de natuur- en milieu-educatie.
De daar opgedane ervaring zal node gemist kunnen worden. Ook Staatsbosbeheer heeft ervaring met bezoekerscentra en met name ook met de inrichting ervan. Het door Staatsbosbeheer geïnitieerde onderzoek op dit gebied is van groot belang voor een positieve ontwikkeling van de bezoekerscentra.
De Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland beheert een aantal bezoekerscentra. In onze eigen provincie zijn dat bijvoorbeeld de Stichting "Het Zuidhollands Landschap", de Haagse School- en Kindertuinen

en dichterbij, de Vereniging Vrienden van het Staelduinse Bos.
Ook in andere delen van het land zijn er provinciale landschappen en andere provinciale of regionale instellingen die bezoekerscentra beheren. Uitwisseling van gegevens en bijvoorbeeld resultaten van experimenten is ten zeerste aan te bevelen.

Ook binnen Midden-Delfland zal er nauw contact nodig zijn met plaatselijke en provinciale overheden en vooral ook met de Reconstructiecommissie Midden-Delfland, het Recreatieschap en ook met het Bureau van Uitvoering. Goede contacten bestaan al (met name binnen de Midden-Delfland Vereniging) met veel plaatselijke en regionale verenigingen, groeperingen en werk- en actiegroepen.
Opgebouwd worden contacten met de onderwijswereld. Vooral wanneer schoolklassen zullen worden opgevangen is een goede coördinatie nodig betreffende onderwijs- en overdrachtsystemen tussen onderwijzers, leraren en de beheerder.

11.2 Beheerder

De beheerder vervult een belangrijke organisatorische en coördinerende functie in het bezoekerscentrum. Hij zal moeten zorgen dat alles "draait".
Allereerst betekent dat de uitvoering van het beleid zoals dat door het bestuur wordt geformuleerd.
Het komt er op neer dat de beheerder

. exposities en tentoonstellingen voorbereid, mede ontwerpt, uitvoert en inricht,

. natuurpaden, excursies, fiets- en wandelroutes uitzet en van de nodige (schriftelijke) toelichting voorziet,

. lezingen, discussiebijeenkomsten enz. organiseert,

. audio-visuals en ander voorlichtingsmateriaal vervaardigt of doet vervaardigen zowel ten behoeve van de expositie als van het onderwijs,

. de contacten met de "buitenwereld" onderhoudt,

. de interesse van de bezoekers stimuleert en activeert,
enz.

Kennis en motivatie

De beheerder zal iemand moeten zijn met een grote kennis van Midden-Delfland in al z'n aspecten, variërend van de natuur tot de formele kanten van de reconstructie, van de recreatiemogelijkheden tot de landbouwproblematiek.
Een goede motivatie om deze kennis over te dragen, om te overtuigen, te stimuleren en de discussie te bevorderen is hierbij onontbeerlijk.
Hij zal creativiteit, estetisch inzicht en didactische vaardigheid moeten bezitten naast de nodige "handigheid".

Informatie-overdracht

Opgemerkt moet worden dat het accent naar onze mening voornamelijk op de reproduceerbare informatie-overdracht dient te liggen, zoals dia-series met vaste tekst, informatief drukwerk, enz. Hierdoor kan op den duur worden bereikt dat een groot scala van "ingeblikte" programma's ontstaat waaruit gekozen kan worden, opdat de beheerder zich vooral kan toeleggen op de persoonlijke benadering van de bezoekers.

Persoonlijke interactie

In feite is een bezoekerscentrum een massamedium. De informatie is immers niet op de individuele bezoeker afgestemd. Dit brengt een aantal beperkingen met zich mee:
-er is weinig feedback;
-de communicatie vindt in één richting plaats;
-de selectieprocessen van de ontvanger van de boodschap kunnen niet geëlimineerd worden.
De effecten die een massamedium kan bewerkstelligen zijn dan ook betrekkelijk beperkt. Om een verdieping te bereiken kan de beheerder/voorlichter een belangrijke, ja, onmisbare taak vervullen. Een meer subjectieve en persoonlijke interactie tussen mensen kan een veel diepgaander invloed hebben dan de meer objectieve en onpersoonlijke kennisoverdracht van de expositie.
De beheerder is in staat de aandacht van de bezoekers vele malen langer vast te houden dan de expositie dit zelf kan; discussies zijn vaak een logisch gevolg.
De beheerder kan verdieping van kennis en/of bewustwording van de problematiek teweegbrengen, maar vooral de betrokkenheid van de bezoekers stimuleren.

11.3 Overige personeel

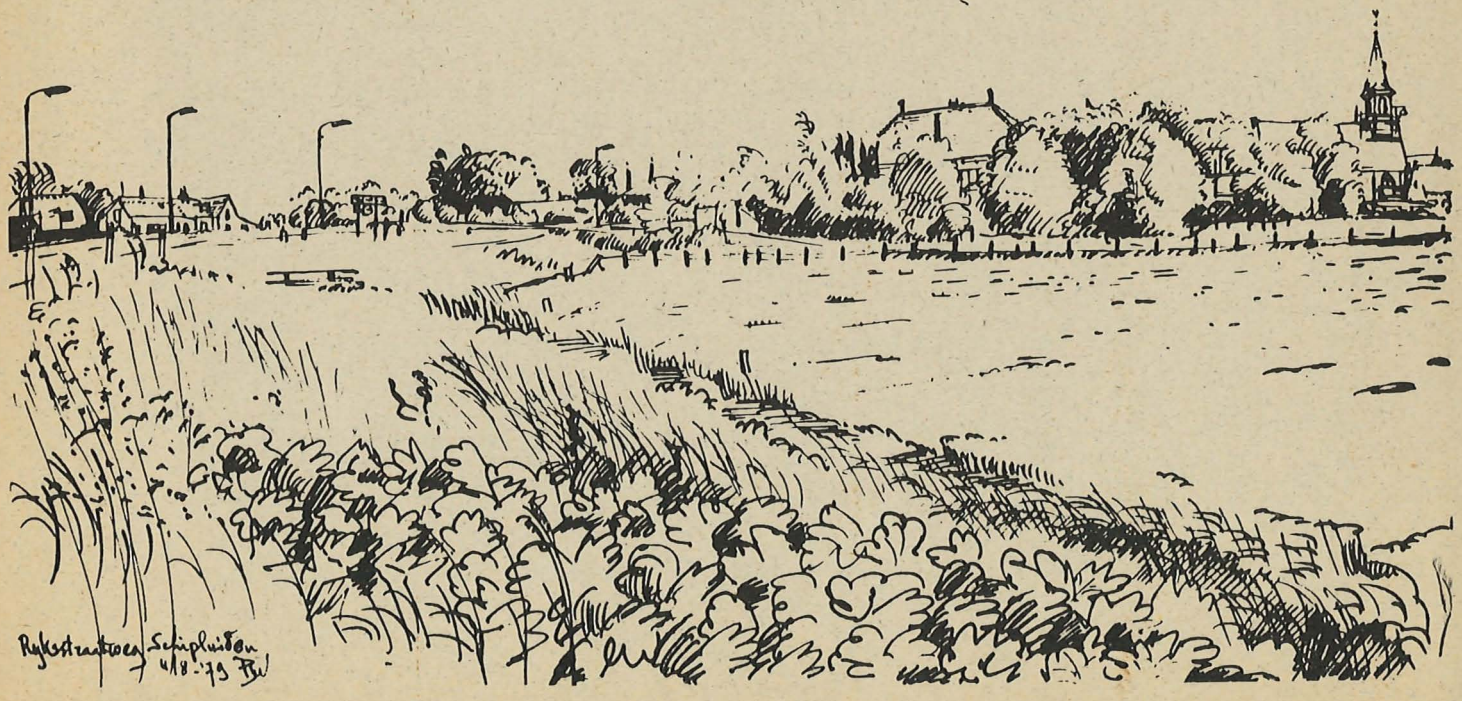
Vervanging

Het is in het belang van de continuïteit dat de beheerder niet alle uitvoerende taken alleen voor zijn rekening neemt. Bovendien is er zeker een vervanging nodig wanneer de beheerder ziek of met verlof is. Ook kan door activiteiten in de avonduren de belasting te groot worden. Vrijwilligers kunnen in dezen vaak uitkomst brengen maar om de continuïteit te waarborgen lijkt het verstandiger om op den duur een (part-time) hulpkracht aan te trekken.

11.4 Openstellingsbeleid

Alle dagen van de week

Gezien de meervoudige functie van het bezoekerscentrum in Midden-Delfland, waarbij in het weekend het accent ligt op het recreatieve bezoek en door de week op het bezoek door schoolklassen en groepen, zal er naar gestreefd moeten worden om het centrum alle dagen van de week (het hele jaar door) open te hebben. Ook dit heeft consequenties voor het personeelsbestand.

12. Exploitatie
12.1 Begroting

Hoewel een groot aantal kostenbepalende factoren nog onbekend zijn is het toch zaak nu al een globale begroting te maken, in ieder geval een grove verdeling over de diverse hoofdposten.

Vaste activa	(uitgaande van een annuïteit van 8½%)			
Grond en gebouwen	f 350.000	30 jaar	rente en aflossing	f 32.835
Verbouwing	f 200.000	20 jaar	rente en aflossing	f 21.135
Inrichting	f 150.000	10 jaar	rente en aflossing	f 22.860
Kosten per jaar				f 76.830

Overige kosten

Personeelskosten (1½ plaats)			
-loon, sociale lasten, pensioenpremie, vakantiegeld		f 100.000	
Huisvestingskosten			
-elektra, gas, water	f 10.000		
-onderhoud	f 5.000		
-vaste lasten	f 1.000		
		f 16.000	
Kantoorkosten		f 5.000	
Tentoonstellingen, folders, drukwerk		f 20.000	
Onvoorzien		f 5.000	
			f 146.000
Totaal kosten			
Te subsidiëren en te ontvangen bijdragen			f 222.830
Afgerond			f 225.000

Op de kosten van verbouwing en gedeeltelijk ook van de inrichting kan wellicht bespaard worden wanneer in flinke mate gebruik wordt gemaakt van vrijwilligers en er veel in eigen beheer gemaakt kan worden.

12.2 Subsidiëring

Gelet op de aard, de ligging en het karakter van het project ligt het voor de hand dat de volgende overheden voor subsidieverlening in aanmerking komen, te weten

1.
Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk en eventueel ook de andere ministeries die betrokken zijn bij de reconstructie van Midden-Delfland, met name het Ministerie van Landbouw en Visserij.

2.
Het provinciaal bestuur van Zuid-Holland.

3.
De besturen van de betrokken gemeenten, te weten Delft, Vlaardingen, Schiedam, Maassluis, Maasland en Schipluiden en het Openbaar Lichaam Rijnmond.

4.
De Reconstructiecommissie Midden-Delfland en het Recreatieschap Midden-Delfland c.q. de Stichting Onderzoek Midden-Delfland.

5.
Tenslotte kan gedacht worden, vooral waar het om een eenmalige bijdrage in de stichtingskosten gaat, aan particuliere subsidiegevers (bijvoorbeeld diverse fondsen).

13. Conclusies

Voordat het besluit genomen kan worden om met het Bezoekerscentrum Midden-Delfland van start te gaan zal er eerst overleg met de diverse overheden noodzakelijk zijn.

.

Van de Reconstructiecommissie Midden-Delfland c.q. het Recreatieschap Midden-Delfland zouden wij graag de toezegging krijgen dat binnen redelijke termijn een accommodatie in Midden-Delfland te realiseren zal zijn.

.

Wij richten ons op een toezegging van de mogelijke subsidiegevers dat in samenhang met het verkrijgen van een accommodatie een financiële regeling mogelijk is.

Wij nodigen de betrokken overheidsinstanties uit om op korte termijn gezamenlijk een en ander nader te bespreken.

14. Literatuur

Duijverman, A.F.W. e.a.
Bezoekerscentrum Midden-Delfland, Initiatiefnota inzake de ontwikkeling van een bezoekerscentrum in Midden-Delfland, Vlaardingen, januari 1977

Naast de twee in de inleiding genoemde rapporten die wij bij de samenstelling van deze nota hebben geraadpleegd en waaruit wij hebben geciteerd, zijn er de laatste tijd een aantal publikaties verschenen die onze bijzondere aandacht kregen:

Heus, ing. C. de
De inrichting van bezoekerscentra (1), in Recreatievoorzieningen 1979 nr. 1

De inrichting van bezoekerscentra (2), in Recreatievoorzieningen 1979 nr. 2

De inrichting van bezoekerscentra (3), in Recreatievoorzieningen 1979 nr. 3

Schuitemaker, ing. Ingeborg
Bezoekerscentrum, spiegel der omgeving, in Recreatievoorzieningen 1979 nr. 2

Heide, ing. R. ter, M. van Soest
Beleidsplan informatiecentra in aantocht, in Recreatievoorzieningen 1979 nr. 9

Onzenoort, drs. A.A.H.C.
Voorlichting op het gebied van de openluchtrecreatie, in Voorlichting, interpretatie en educatie in de openluchtrecreatie, ANWB Recreatie-brochure nr. 19, 1978

in dezelfde brochure:

Bonjenoor, ir. J.N.R.
Van grijpen naar begrijpen

Wals, H.
Educatie en openluchtrecreatie: de brug van stad naar land

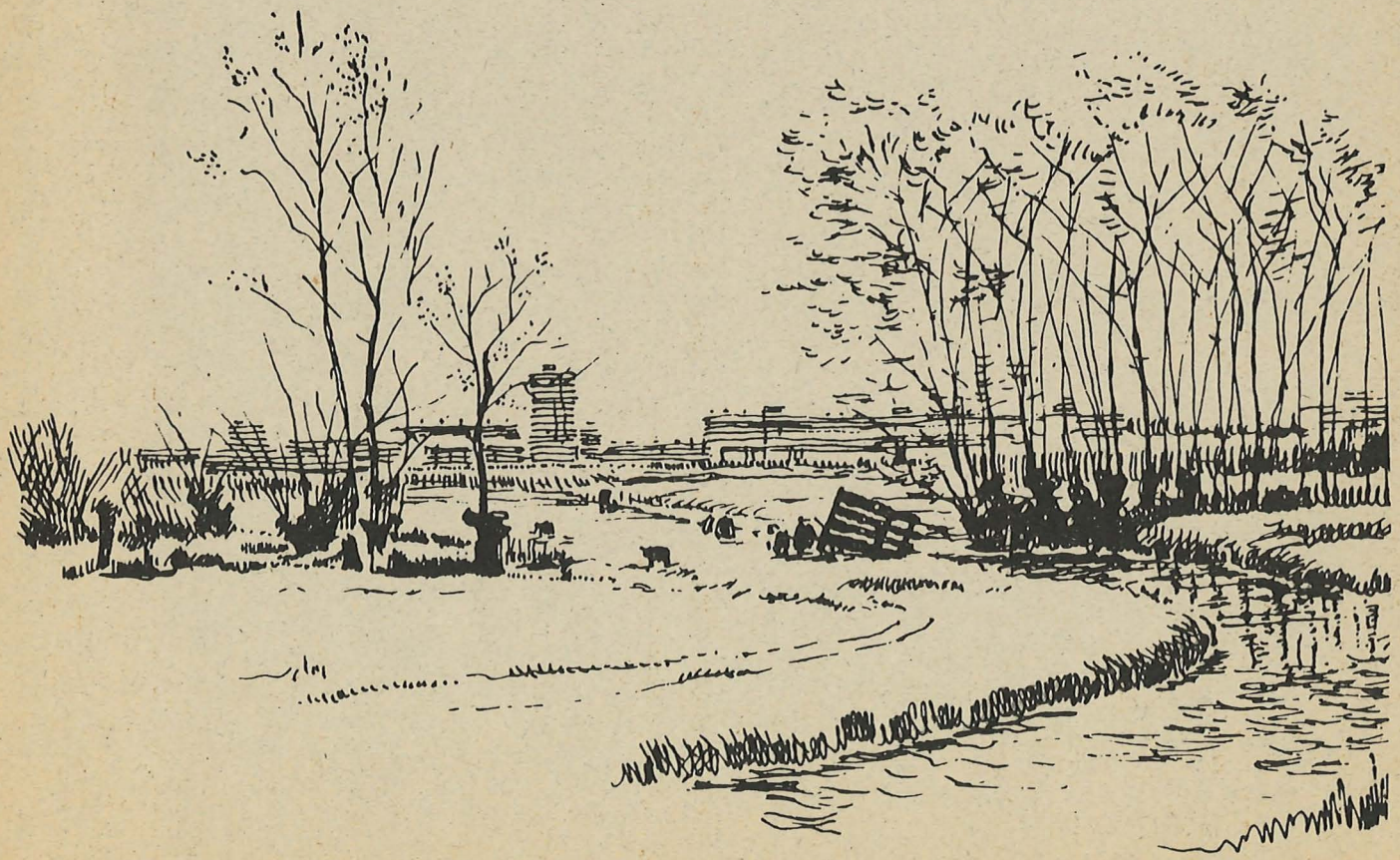
Bijlage 1

Interpretatie

De natuur is eindeloos boeiend. De processen die in de natuur plaatsvinden zijn zo veelsoortig dat er bibliotheken over vol te schrijven zijn en ook geschreven zijn. Veel van deze boeken zijn voor de leek ontoegankelijk. Toch zijn er vooral de laatste jaren natuurboeken op de markt die door het "grote publiek" gekocht en gelezen worden. Een van de opvallendste kenmerken van deze populaire boeken is dat zij trachten de mens dichter bij de natuur te brengen . . . door de natuur dichter bij de mens te brengen. Wat de lezer zelf in z'n omgeving kan waarnemen wordt vaak als leidraad gebruikt.
Dit leggen van een relatie tussen de mens en z'n omgeving is een van de belangrijkste eigenschappen van wat "interpretatie" genoemd wordt. Interpretatie is echter meer dan een goed boek of een prachtige natuurfilm. Interpretatie is meer dan het verstrekken van verbale of visuele informatie. Interpretatie is het proces dat er op gericht is de bezoeker te interesseren in en begrip bij te brengen voor zijn (natuurlijke) omgeving (een gebied of deel daarvan).
Voor een goede interpretatie moeten we uitgaan van de interessewereld en het ontwikkelingsniveau van de bezoeker. De (wetenschappelijke) terreinkennis moet in overdraagbare informatie worden "vertaald" (in welke vorm dan ook) en begrijpelijk zijn voor een breed publiek (passend in het referentiekader van de bezoeker).
Een bezoekerscentrum kan in deze interpretatie een belangrijk intermediair vormen door de presentatie van delen of aspecten van een gebied in hun samenhang.
Het gaat er dan vooral om om de bezoeker te helpen zich thuis te voelen in het gebied en om hem te leren waarnemen en verkennen. De presentatie moet activeren, inspireren en aanmoedigen. Het buiten zelf beleven kan dan waardering tot gevolg hebben en behoefte doen ontstaan om mee te helpen het gebied in stand te houden.
Een voorbeeld: Het knotten van wilgen zoals dat in Midden-Delfland door vrijwilligers plaatsvindt, kweekt een duidelijke band tussen die vrijwilligers en het gebied.
Er ontstaat soms zelfs een "persoonlijke" band tussen de knotter en "zijn" bomen die ertoe leidt dat hij ook in de zomermaanden regelmatig even gaat kijken hoe "zijn" bomen er bij staan.
Ook moet de bezoeker van het gebied in het bezoekerscentrum terecht kunnen wanneer hij iets te vragen heeft over iets wat hem in het gebied is opgevallen, wat hem heeft verbaasd of verwonderd, en nieuwsgierig

heeft gemaakt. Het kan een aanzet zijn tot verdere kennismaking. Vaak zijn dat simpele vragen, zoals: waarom worden wilgen geknot; waarom staan er in de ene wei wel koeien en in de andere niet, waarom is de ene sloot recht en de andere grillig van loop, enz.

Het gaat er niet om de bezoeker te wijzen op de zeldzame of bijzondere zaken in het gebied. Het gaat er juist om dat de bezoeker zich meer bewust is van de omgeving die hij zélf waarneemt.
In het bezoekerscentrum moeten eerst eenvoudige zaken, processen en relaties aan bod komen, die aansluiten bij het dagelijks leven. Voor Midden-Delfland kan dat bijvoorbeeld zijn: wat is melk, hoe wordt kaas gemaakt? enz.
Steeds is de mens, de bezoeker en wat hij zelf ervaart in het gebied het uitgangspunt en de "rode draad" in de presentatie.

Bijlage 2

Ruimten

Er bestaat een duidelijke wisselwerking tussen de beschikbare ruimte in een bezoekerscentrum en de mogelijkheden voor expositie en andere doeleinden. Een kleine ruimte biedt relatief minder mogelijkheden dan een grote. Gezien de meervoudige functie die wij aan het bezoekerscentrum in Midden-Delfland toekennen moeten we te rade gaan bij de middelgrote tot grote centra in het land.

Expositieruimte

Veelal blijkt een expositieruimte aanwezig van ongeveer 250 m^2. Hiervan zien wij ongeveer 1/3 beschikbaar voor wisselexposities en -tentoonstellingen en ongeveer 2/3 voor het meer permanente deel van de expositie, hoewel daar natuurlijk ook van een regelmatige wisseling van (een gedeelte van) het expositiemateriaal sprake zal zijn, met name bijvoorbeeld waar het de presentatie betreft van ontwikkelingen die het gevolg zijn van de reconstructie van Midden-Delfland, maar ook wanneer het verbeteringen van geconstateerde tekortkomingen betreft.

In de expositieruimte moet tevens plaats zijn voor een informatiebalie, lees- en werkhoek, boekenstand, enz.

Balie

De balie is een essentieel onderdeel van het centrum. Het is noodzakelijk dat deze balie in de expositiezaal wordt ondergebracht. Het contact tussen beheerder/baliepersoneel en bezoeker kan hierdoor veel intensiever zijn.

Onderscheid kan gemaakt worden tussen de informatiebalie waar bezoekers inlichtingen kunnen vragen en de winkelbalie waar de bezoekers uit de te koop aangeboden lectuur en dergelijke een keus kunnen maken.

De informatiemogelijkheid is van groot belang om het geëxposeerde waar mogelijk en wenselijk nader toe te lichten. De geëxposeerde onderwerpen mogen immers niet te uitgebreid zijn; beperking houdt de mogelijkheid van vragen en discussie in. De toelichting van de beheerder heeft een gerichte kennis- en probleemverdiepende werking.

De winkel-functie van een bezoekerscentrum is erg belangrijk. Eigen onderzoek bracht aan het licht dat de omzet aan literatuur en ander voorlichtingsmateriaal vaak opvallend groot is. Het bezoekerscentrum in Midden-Delfland zou een geheel eigen functie kunnen ver-

vullen bij verkoop van boeken en materiaal van (landelijke en) regionale organisaties en met name van eigen uitgaven en die van de Midden-Delfland Vereniging (o.a. de Midden-Delfkrant).

Leeshoek

Een leeshoek met boeken en tijdschriften en ander studiemateriaal is vooral voor kinderen erg interessant. Voor hen zijn instructieve plaatjesboeken vooral aantrekkelijk.

Werkhoek

De werkhoek is een welhaast onmisbaar instrument, waar men met natuurprodukten kan werken of zaken kan onderzoeken (microscoop).

Zaaltje

Hoewel diapresentaties binnen de expositieruimte zeker tot de mogelijkheden gerekend moeten worden, zou het beter zijn een apart zaaltje met dia-accommodatie beschikbaar te hebben, zeker wanneer het groepsbezoek frequent zal zijn. In dit zaaltje kunnen lezingen en andere bijeenkomsten gehouden worden. Gedacht wordt aan een capaciteit van 30-50 stoelen. Een vloeroppervlak van 40 m^2 is daarbij noodzakelijk.

Mocht het bezoekerscentrum de beschikking krijgen over een boerderij, dan is voor de expositieruimte de stal een ideale en sfeervolle ruimte, voor het zaaltje zou de (hooi)zolder beschikbaar kunnen komen.

Studieruimte, bibliotheek

Op veel scholen in de omgeving, maar ook elders in het land en bijvoorbeeld ook op de Technische Hogeschool en de Lerarenopleiding in Delft wordt in het kader van diverse studievakken aandacht besteed aan Midden-Delfland. Het secretariaat van de Midden-Delfland Vereniging is al een aantal jaren druk doende te voldoen aan de vele aanvragen om inlichtingen, materiaal en verdere hulp aan scholieren en studenten. Zij heeft daartoe, behalve bijvoorbeeld veel kaartmateriaal ook een redelijk voorziene bibliotheek ter beschikking (± 250 nummers), speciaal gericht op Midden-Delfland in al z'n aspecten, maar ook met literatuur van meer algemene strekking.
De hulp aan scriptieschrijvers en anderen die over speciale onderwerpen meer willen weten zou optimaal vanuit een bezoekerscentrum verwezenlijkt kunnen worden.
Een speciale studieruimte zou daartoe ingericht moeten worden met bibliotheek, archief, kaartenwand en studietafels. Deze ruimte zal tevens dienst kunnen doen als kleine vergaderzaal (10 personen, 25 m^2).

Een studieruimte met bibliotheek en archief kan het bezoekerscentrum een aanvullende functie geven voor onder andere het onderwijs. Een probleem hierbij zal zijn het materiaal toegankelijk te maken (kaartsysteem, trefwoordenregister).

Dienstruimten

Een klein kantoor zal nodig zijn (kantoor 10 m^2). Daarnaast mogelijkheden om expositiemateriaal zelf te kunnen vervaardigen of te repareren (werkplaats 20 m^2).

De gezamenlijke uitgave van het Bezoekerscentrum Midden-Delfland en de Midden-Delfland Vereniging, de Midden-Delfkrant, wordt in eigen beheer geproduceerd met eenvoudige hulpmiddelen (schrijfmachine, reproduktiecamera). Deze produktie en ook de afwerking en verzending van de krant zouden zeer goed met behulp van vrijwilligers vanuit het bezoekerscentrum kunnen plaatsvinden (studie 15 m^2).
Ook zal een keukentje (5 m^2) nodig zijn, vrijwel uitsluitend voor het zetten van koffie en thee.
Een sanitaire voorziening met 2 x 2 toiletten is eveneens noodzakelijk (10 m^2).

Bijlage 3 Presentatie

Meer nog dan de onderwerpen zelf die geëxposeerd worden, bepaalt de manier waarop dit gebeurt de "impact" op het publiek.
Om informatie op te nemen heeft de mens de beschikking over zijn zintuigen: het gezicht, het gehoor, de tastzin, de reuk, de smaak. Een expositie kan door middel van het gepresenteerde materiaal deze zintuigen prikkelen tot geestelijke, dan wel tot lichamelijke activiteit. De kunst van het opzetten van een expositie is, te bereiken dat zoveel mogelijk zintuigen geprikkeld worden. Een verscheidenheid van presentatievormen kan daarbij helpen. Er moet echter daarbij vooral ingespeeld worden op de behoeften van de bezoeker.
Er is inmiddels het een en ander bekend over de waardering door het bezoekerspubliek van diverse vormen van presentatie eigenschappen in bezoekerscentra.

Beweging

Wat beweegt is zeer sterk in trek bij de bezoekers. In de meeste bezoekerscentra beperkt deze eigenschap zich tot de levende have. Het is echter ook zeer goed denkbaar dat ook in andere objecten het element beweging wordt ingevoerd.

Dimensie

Een drie-dimensionaal object heeft meer aantrekkingskracht op de bezoeker dan een twee-dimensionaal.

Kleur

Er is een vrij duidelijke tendens aanwezig dat ook kleur stimulerend werkt op het bezoeken van een object. Hierbij, en ook bij de voorgaande eigenschappen moet echter worden aangetekend dat "overdaad schaadt". Uit oogpunt van afwisseling moeten ook zwart/wit afbeeldingen, foto's, schema's en dergelijke een plaats hebben.

Geluid

Geluid wordt in de bestaande bezoekerscentra weinig toegepast. Wel zijn er vaak telefoons aanwezig waar men een begeleidende tekst over een bepaald onderwerp kan horen. Deze telefoons blijken bij volwassenen slechts matig in trek. Voor kinderen zijn ze echter zeer attractief. Hiermee kan bij het maken van de teksten rekening worden gehouden. Overigens moet worden bezien of geluid ook op andere wijze ondersteunend kan worden toegepast.

Activerend

Activerend zijn objecten als vogel- en boomtests, zelfgemaakte objecten van natuurlijk materiaal, enz. Veel bezoekers vinden het leuk om zelf bezig te zijn

met onderdelen van de expositie. Hierop kan op verschillende manieren worden ingespeeld, bijvoorbeeld door het tentoonstellen van zelfgemaakte voorwerpen, of door het inrichten van een werkhoek met diverse mogelijkheden voor creatieve of onderzoeksbezigheden. Ook kunnen aanzetten gegeven worden tot wandelen, fietsen of bijvoorbeeld fotograferen of wilgen knotten.

Levend

Het publiek heeft grote belangstelling voor levende dieren. Dat geldt vooral voor kinderen. Ook levende planten die vaak gemakkelijker te houden zijn kunnen een belangrijk onderdeel van de expositie zijn.

Onderrichtend/informatief

Uit onderzoek blijkt dat, naarmate het bezoek aan objecten toeneemt, de onderrichtend/informatieve eigenschappen ook min of meer toenemen en de ludiek/decoratieve een omgekeerde tendens vertonen. Dit houdt echter niet in, dat de laatste groep eigenschappen nutteloos zou zijn. Zij zijn het juist die de expositie een luchtig tintje geven en daarom in het bezoekerscentrum zelfs een onmisbaar element vormen. Veel bezoekers komen immers niet in de eerste plaats binnen om geïnformeerd te worden, laat staan onderrichtend. Zij komen voornamelijk uit recreatieve overwegingen.

Begeleidende teksten

De meeste objecten in een bezoekerscentrum zullen voorzien zijn van een begeleidende tekst. Het publiek blijkt hiervoor maar een matige belangstelling te hebben. Slechts 1 op de 4 personen geeft de tekst bij een object een zekere aandacht.
Teksten zullen kort en bondig moeten zijn. Er kan gedacht worden aan een tweedeling in de tekst. Een eerste gedeelte met wat grotere letters, dat een globeel inzicht geeft. En een tweede gedeelte, dat wat langer kan zijn, waarin wat dieper op de materie wordt ingegaan. Van groot belang is dat ook kinderen de teksten kunnen lezen en begrijpen. Ook kan het helpen om de teksten in het object te verwerken in plaats van op een apart bordje ernaast. Essentieel is hier ook de tekstinhoud. De benadering moet vooral op het interpretatie-vermogen van de bezoeker gericht zijn.

Overige hulpmiddelen

Er bestaan diverse mogelijkheden tot gebruik van audiovisuele hulpmiddelen. Voordeel van deze middelen is dat gebruik van beelden met gesproken tekst een grotere impact heeft.

Diaseries met gesproken tekst kunnen uitstekend gebruikt worden om actuele problemen (in het gebied)

aan de orde te stellen.

Voor meer algemene of minder tijdgebonden onderwerpen is het gebruik van video-apparatuur aan te bevelen. In aanschaf is dit nog tamelijk duur, maar het omzetten van 8 mm film of videotape is tegenwoordig echter redelijk eenvoudig en goedkoop. Een interessante mogelijkheid.

Naast dia-apparatuur zijn de viewers met (stereo) dia's veel gebruikt in bezoekerscentra. Vooral kinderen hebben hier veel belangstelling voor.

Tests zijn vaak een groot succes. In veel gevallen staat men elkaar te verdringen om deel te nemen. Aan de technische kwaliteiten worden hoge eisen gesteld.

Een maquette met oplichtende lampjes en/of dia's kan bijzonder aantrekkelijk zijn en goede diensten bewijzen bij de oriëntatie in het gebied. De informatieve functie gaat hier duidelijk boven de "speel-mogelijkheid".

Ook diorama's staan sterk in de belangstelling, vooral wanneer ze "echt" aandoen.

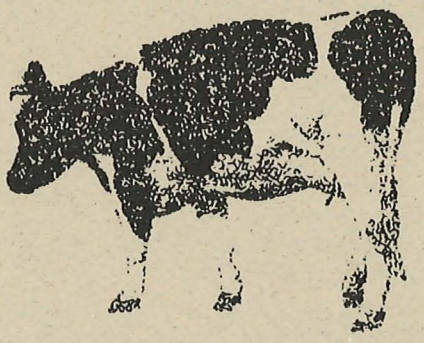
Vitrines met opgezette dieren, vooral vogels zijn, tegen de verwachting in, nog steeds zeer in trek.

House-style

Zowel in de expositie als in de overige publicitaire uitingen (bijvoorbeeld publikaties en advertenties) van het Bezoekerscentrum Midden-Delfland zal een zekere eenheid in vormgeving (house-style) van belang zijn om de herkenbaarheid te bevorderen.
Reeds is gekozen voor een "name-block" met een vignet. Het is niet toevallig dat de schrijfwijze van de naam "Bezoekerscentrum Midden-Delfland" qua stijl en lettertype overeenkomst vertoont met de schrijfwijze van de naam "Midden-Delfland Vereniging". De nauwe relatie tussen de vereniging en het bezoekerscentrum wordt hierdoor benadrukt. De koe als vignet benadrukt de agrarische functie van Midden-Delfland. Deze functie zal in de expositie een extra accent krijgen. Terwijl de meeste bezoekerscentra in Nederland gelegen zijn in of bij echte natuurgebieden is de karakteristiek van het Bezoekerscentrum Midden-Delfland dat het ligt temidden van een cultuurlandschap en veeteeltgebied.

Midden-Delfkrant

In de Midden-Delfkrant wordt een aanzet gegeven voor een stijl van presentatie die zowel om praktische en financiële redenen als om redenen van herkenbaarheid gekozen heeft voor de typeletter als herkenbaar intermediair.
Getracht zal worden deze stijl te handhaven hoewel er uiteraard verschillen optreden tussen de presentatie van de Vereniging en het Bezoekerscentrum.

Bijlage 4

Aspecten

Hieronder een lijst van onderwerpen die een aanknopingspunt kunnen vormen voor de expositie. Deze lijst is niet meer dan een globale inventarisatie van aspecten van het gebied. Er is hierbij slechts in beperkte mate geselecteerd op de vraag of de onderwerpen presentabel zijn, dat wil zeggen, kunnen bijdragen aan de beleving van de bezoeker.
Ook de manier van presentatie is nog niet bepaald, wel worden er hier en daar suggestie voor gedaan.
In een volgende fase dient een uitgewerkt plan te worden gemaakt van geselecteerde onderwerpen en de manier waarop ze gepresenteerd zullen worden in hun onderlinge samenhang, het interpretatie-programma.
Hierin kunnen bijvoorbeeld 4 hoofdthema's onderscheiden worden: relaties, verscheidenheid, verandering en beheer.

1. Landschap

-ontstaan (geologie)	maquette
-ontginning	
-verkaveling/slagenlandschap	luchtfoto
-dijken/polders	maquette
-bemaling	model
-klink/kreekruggen (geomorfologie)	maquette
-wegen en waterlopen	
-gebruik	

2. Cultuur/geschiedenis

-oude boerderijen	
-oude andere gebouwen	
-oude gemalen	
-molens	model
-dorpen/buurtschappen	"kijkdoos"
-verdwenen ridderhofsteden	reconstructie
-archeologische vondsten	
-verwijzing naar musea	

3. Natuur

-Vlietlanden	diorama
-oeverlanden	
-eendekooi	maquette/attributen
-boerengerieflbosjes	
-kaden	
-wegbermen	
-weiland/hooiland	polderreservaat

-sloten/slootkanten	diorama
-bomen	bomentest
-weidevogels	opgezette exem-
-watervogels	plaren, tests
-doortrekkers/vogeltrek	
-zoogdieren	
-padden en kikkers	
-insecten	
-vissen	aquarium
-bedreigingen	
-natuurbescherming	
-vrijwillig landschapsbeheer	

-verwijzing naar natuurpad(en) en excursiemogelijkheden

4. Landbouw

-boerderijvormen	maquette
-inrichting/indeling	
-groepstal/ligboxenstal	
-koeien en ander vee	
-melk	
-kaasmaken	"kaaskelder"/ attributen
-hooi/hooien	
-krachtvoer/silo's	
-het sloten	attributen
-mesten/kunstmest	
-gereedschappen/werktuigen	
-landbouwbeleid	
-alternatieve vormen	

-verwijzing naar mogelijkheden voor boerderijbezoek

5. Recreatie

-huidige mogelijkheden	
-wandelen	folder
-fietsen	folder
-waterrecreatie	
-hengelsport	
-paardensport	
-golfbaan	
-plannen/recreatieschap	
-recreatiegedrag	

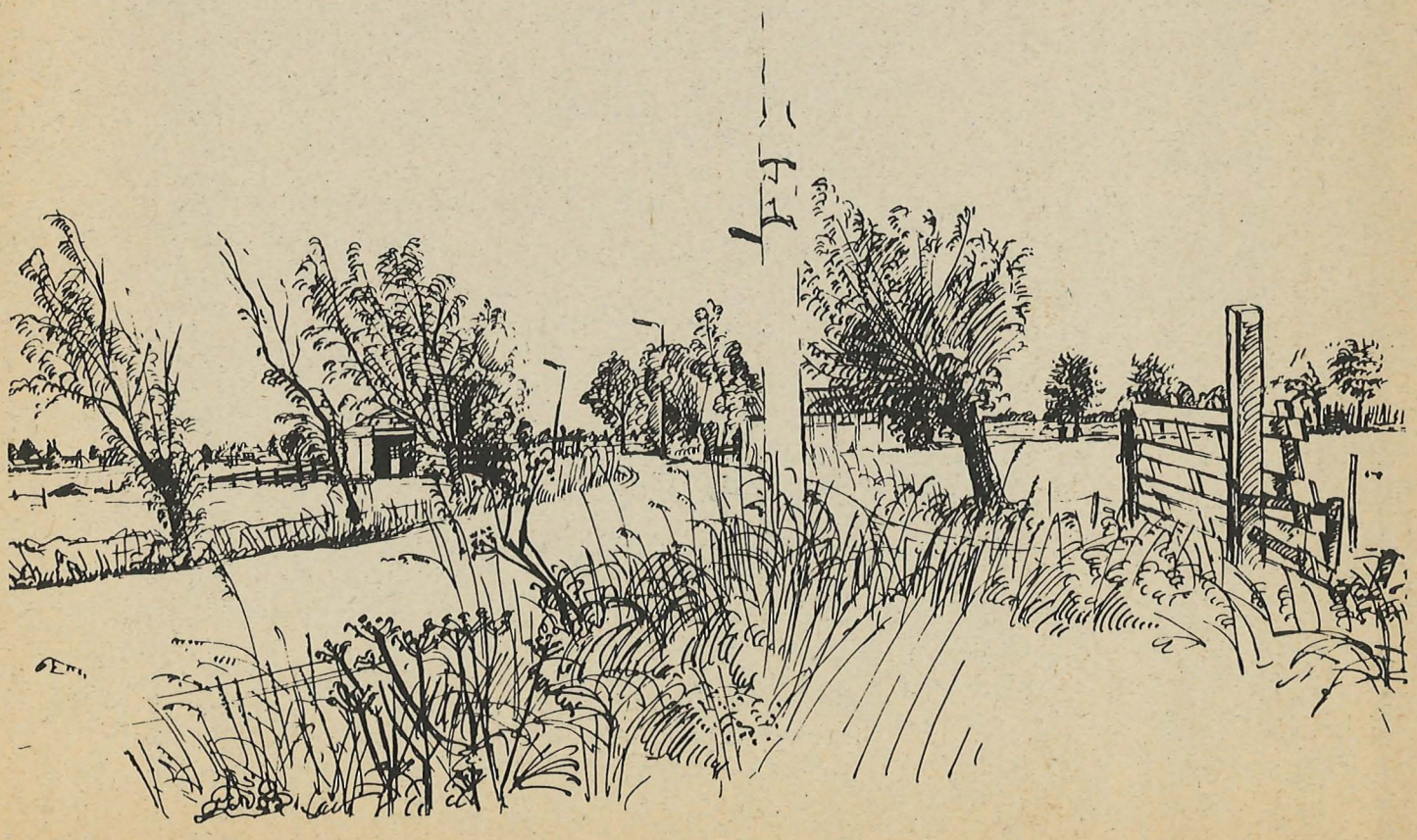
6. Reconstructie

-organisatie	schema
-planvoorbereiding	knipselwand
-inspraakmogelijkheden	

-planuitvoering
-beheer
-Midden-Delfland Vereniging

7. Bedreigingen

-geluidhinder
-rijkswegen 19 en 24
-havenslib
-compartimenteringsdijk
- te intensieve recreatie
- te intensieve veeteelt
-verstedelijking van het gebied
-water- en luchtverontreiniging
enz.

Colofon

Samenstelling en lay-out: Frits van Ooststroom

Tekeningen: Paul Westerdijk: pag. 1, 13, 22, 26, 30, 32, 39, 46
Iwan Kriens (Planwinkel Delft) pag. 3, 17, 24, 36

Uitgave: Stichting Bezoekerscentrum Midden-Delfland
Secretariaat Trekkade 20
3137 KD Vlaardingen
Telefoon (010) 74 25 98

Het bestuur van de stichting wordt gevormd door:
G. Dorsman, Vlaardingen, voorzitter
F.W. van Ooststroom, Vlaardingen, secretaris
G.J. Davidse, Vlaardingen
H.W. Fahrner, Delft
J.H. Schutjes, Schipluiden